



East African Journal of Swahili Studies

eajss.eanso.org

Volume 5, Issue 1, 2022

Print ISSN: 2707-3467 | Online ISSN: 2707-3475

Title DOI: <https://doi.org/10.37284/2707-3475>



EAST AFRICAN
NATURE &
SCIENCE
ORGANIZATION

Original Article

Uchanganuzi wa Sitiari Muono katika Mashairi Ruwaza ya Kiswahili

Dkt. Nabeta K. N. Sangili, PhD^{1*}

¹ Chuo Kikuu cha Marafiki cha Kaimosi, S. L.P. 150 – 50309, Tiriki Kenya.

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6237-5671>; Barua pepe ya mawasiliano: nsangili@kafu.ac.ke

DOI ya Nakala: <https://doi.org/10.37284/jammk.5.1.861>

Tarehe ya Uchapishaji: **IKISIRI**

27 Septemba 2022 Mashairi ruwaza ni dhana tunayotumia kurejela mashairi ya ‘kimaajabu’ katika taaluma ya ushairi wa Kiswahili. Mashairi haya yamekuwepo tangu miaka ya elfu mbili, hasa katika diwani za Kithaka wa Mberia. Yakilinganishwa na mashairi ya kawaida, mashairi ruwaza yanadhihirisha uchangamano mkubwa katika uwasilishaji maudhui na ufumbuaji wa maana. Hii ni kwa sababu yanatumia vipengele kama vile picha zinazoruwazwa kwa upekee wa maneno, taipografia na sitiari muono kinyume na mashairi ya kawaida yanayotumia maneno pekee na sitiari za kiisimu. Vipengele hivi vinatatiza ufasiri na welewa wa maana ya shairi ruwaza. Hivyo, kazi hii inanua kuyajadili kwa undani huku tukichanganua mashairi teule ambayo yanapatikana katika diwani za kimapinduzi. Lengo la uchanganuzi huu ni kutajirisha stadi za usomaji na ufasiri wa mashairi ruwaza miongoni mwa wanafunzi na walimu wa ushairi wa Kiswahili. Kazi hii inalenga kujadili namna au mbinu za kufasiri sitiari muono katika mashairi haya.

Istilahi Muhimu:

*Mashairi,
Ruwaza,
Sitiari,
Uchanganuzi,
Mapinduzi.*

APA CITATION

Sangili, N. K. N. (2022). Uchanganuzi wa Sitiari Muono katika Mashairi Ruwaza ya Kiswahili. *East African Journal of Swahili Studies*, 5(1), 363-372. <https://doi.org/10.37284/eajss.5.1.861>.

CHICAGO CITATION

Sangili, Nabeta K. N. 2022. “Uchanganuzi wa Sitiari Muono katika Mashairi Ruwaza ya Kiswahili”. *East African Journal of Swahili Studies* 5 (1), 363-372. <https://doi.org/10.37284/eajss.5.1.861>.

HARVARD CITATION

Sangili, N. K. N. (2022) “Uchanganuzi wa Sitiari Muono katika Mashairi Ruwaza ya Kiswahili”, *East African Journal of Swahili Studies*, 5(1), pp. 363-372. doi: 10.37284/eajss.5.1.861.

IEEE CITATION

N. K. N. Sangili, “Uchanganuzi wa Sitiari Muono katika Mashairi Ruwaza ya Kiswahili”, *EAJSS*, vol. 5, no. 1, pp. 363-372, Sep. 2022.

MLA CITATION

Sangili, Nabeta K. N. "Uchanganuzi wa Sitiari Muono katika Mashairi Ruwaza ya Kiswahili". *East African Journal of Swahili Studies*, Vol. 5, no. 1, Sep. 2022, pp. 363-372, doi:10.37284/eajss.5.1.861.

UTANGULIZI

Dhana ya shairi ruwaza haitakuwa wazi bila kufafanua dhana ya shairi kama inavyofahamika katika uwanja wa ushairi. Kwa mujibu wa Wamitila (2003), shairi ni utungo wa sanaa ya lugha na mpangilio maalum wa mishororo au wa kisauti na kwa maneno mateule kwa kutumia mbinu za lugha zenye mnato na mbinu nyinginezo za kibalagha na mtindo zinazomwezesha mtunzi kuwasilisha ujumbe kwa ufupi na kwa mkokotezo mkubwa unaoeleza hisia, kisa na tukio kwa lugha ya mvuto. Shairi ruwaza ni aina ya shairi ambalo linatungwa kwa maneno, picha, ishara, silabi na sauti zinazopangwa kwa ruwaza maalum ya kisanii inayobeba athari na maana ya shairi hilo. Mshairi picha anaweza kuumba picha yoyote kwa kutumia maneno, sauti au silabi almuradi inazua picha ambayo imejikita katika akili yake. Higgins (1987) anafafanua shairi ruwaza kama shairi lililitungwa kwa minajili ya kuonekana kwanza. Shairi hili linatumia mpangilio 'vurugu' wa maneno; mpangilio huu unaunda picha ambayo inatumiwa na msanii king'amuzi. Bohn (1986; 2011) anafafanua kuwa shairi ruwaza ni aina ya shairi ambalo kwa kila hali linanuiwa kutazamwa, yaani, linavutia utazamaji kwanza kabla ya usomaji. Kutokana fafanuzi hizi, tunatambua kwamba dhana ya shairi la kawaida kama lilivyofafanuliwa na Wamitila ni tofauti na dhana ya shairi ruwaza. Wataalam Higgins na Bohn wametilia mkazo kipengele cha picha au ruwaza kama kitu kinachotenganisha fasili hizi mbili. Aidha, kuwepo kwa mpangilio usio wa kawaida pia unatumiwa kutofautisha dhana hizi mbili za shairi la kawaida na shairi ruwaza.

Mashairi ruwaza ni dhana ya kisasa katika historia ndefu ya ushairi wa Kiswahili ingawa kwa maoni ya Bohn (2011) yamekuwepo kwa muda mrefu tangu enzi za utawala wa Ugiriki na Warumi. Kempton (2005) na Bohn (2011) wanadai kwamba mashairi haya hayakupata mashiko zaidi katika mapito ya kimapisi ya fasihi kwa sababu baadhi ya wahakiki waliyaona kama dhana ngeni iliyostahili kuainishwa katika uwanja wa sanaa ya uchoraji, kolaji na upigaji picha. Hali hii ya kutokubalika ilisababisha mgogoro baina ya wahakiki wa wakati

huo hivi kwamba kuna waliodai kuwa mashairi haya yawekwe katika sanaa ya uchoraji ilhali wengine wakadai kwamba yawekwe katika fasihi, kwani yalikuwa yanazua upya na msimko wa mabadiliko.

Dhana ya Sitiari Muono

Sitiari ni tamathali ya usemi ambayo imekuwepo tangu lugha ya mwanadamu kuwepo. Leary (1990) anasema kuwa utafiti katika sitiari umekuwepo tangu enzi za Aristotle. Ni katika enzi hii wataalam walianza kuchunguza na kutafitia sitiari katika nyanja za dini, sayansi, ulumbi, na hadi sasa, katika teknolojia. Wakati huo anavyodai Leary, wataalam hao walichunguza sana sitiari kama uamilifu maalum wa lugha wenye maarubu mahsusi ya kipawa cha ulumbi. Hata hivyo, ni hivi karibuni tu ndio wataalam wengi wameanza kuchunguza iwapo sitiari ni zao la mfumo wa usemi pekee au ni mfumo wa kimsingi wa uwazaji ambao una uamilifu wa kimsingi wa kiepistemolojia.

Refaie (2003) anadai kuwa sitiari za muono si rahisi kufafanua kwa sababu mpaka uliopo baina ya sitiari za maneno na sitiari za picha ni finyu na telezi sana. Sitiari za aina hii zinategemea sana muktadha. Refaie anashadidia wazo la Johnson na Lakoff (1980) kwamba sitiari ni zao na dhana ya akili; ni dhana ambayo imo katika utambuzi wa mwanadamu na kwa njia hii basi haiwezi ikashikika. Watunzi wengi wanapotunga kutumia sitiari, aghalabu huwa na picha ya kile ambacho wanafikiria akilini mwao. Picha hizi hujidhihirisha kupitia kwa matumizi ya maneno (kimaandishi au kimatamshi). Kwa mfano, mshairi anapotunga shairi kuhusu ulafi na ubinafsi wa viongozi atatumia sifa za nguruwe au fisi. Shairi la kawaida litatumia maneno kudhihirisha picha ya fisi au nguruwe kama sitiari ya viongozi hao lakini shairi ruwaza hutumia maneno kuchora picha dhabiti ya fisi. Mashairi ruwaza yanasisitiza udhabitishaji wa kitamkwa.

Msanii anapochora picha hii, mhakiki au msomaji anahitajika kufikiria zaidi ili kusimbua maana ambayo msanii huyo anadhamiria. Hii ni kwa sababu msanii atakavyokuwa ametumia nafasi katika picha huenda ikawa na maana nzito kuliko

jinsi angetunga shairi kwa maneno. Aidha, matumizi ya taipografia katika mchoro au picha yatamsaidia mtunzi kupasha dhamira, motifu na maudhui yake hivyo kufanya shairi ruwaza kuwa changamano zaidi ya shairi la kawaida. Usimbuaji wa maana utategemea maarifa ya mhakiki kuhusu jamii yake kisiasa, kitamaduni na pia historia ya mtunzi. Mtunzi anapotunga shairi ruwaza ana lengo maalum la kusababisha hadhira kusoma kwa undani huku wakitambua ni nini hasa kilichojificha katika picha na ni kwa jinsi gani ambavyo maana ya kisitiari iliyojificha inaweza kusimbuliwa. Mara nyingi hatua hii ya uchanganuzi wa maana ya picha/mchoro ni mchakato mgumu unaohitaji utaalamu pevu.

UCHANGANUZI WA SITIARI MUONO

Phillips na McQuirre (2004) katika utafiti wao wanatambua kwamba uchanganuzi wa sitiari muono ni mchakato changamano zaidi kwani

unahitaji ufahamu mpana wa maarifa ya picha na sitiari. Wanadai kwamba maumbo muono, kama yalivyo maneno ya kisitiari katika mashairi, yana uhusiano mkubwa na picha ambazo wasomaji wanahusisha katika dhana ya usitiarishaji. Yaani, kuna uhusiano mkubwa kati ya picha inayotumika kama sitiari na picha halisi katika ulimwengu wa msomaji na mtazamaji. Kwa mfano shairi “Madhabahu” la Herbert; tunapolisoma tunatambua kwamba kuna uhusiano mkubwa kati ya moyo wa binadamu na madhabahu/mimbari inayotumika kuhubiria. Shairi hili linaonyesha namna ambavyo Herbert ambaye kisadfa alikuwa ni mhubiri katika enzi zake, aliweza kuchora madhabahu aliyokuwa akihubiria kuakisi hali halisi ya moyo wake. Sehemu zilizo wazi baina ya beti ni ishara ya uwazi au kuvunjika kwa moyo wake na kuwa vipande vipande, ambavyo anatumai kwamba akiviwasilisha kwa Mungu atavitengeneza tena. Hebert alikuwa akielezea Mungu hali ya mwanguko wa moyo wake na kutengana na utukufu wa Mungu wake.

Yalovunjika **MADHABAHU**, Bwana mtumishi wako anahimili

Yalotengenezwa kwa moyo, na kusarujiwa na chozi hili

Sehemu hizi mikono yako iloumbia

Hapajatokea tena fundi kuzishughulikia

MOYO pekee

Ni jiwe hili

Liso chochote ila

Limechongwa na nguvuzo

Huu moyo wangu mgumu

Unajitundika katika hii fremu

Kusifu jinalo

Kwamba nikinafasika Kwamba nikinafasika kunyamaza

Mawe haya kukusifu yasisaza

Ee iruhusu **DHABIHU** ilobarikiwa yangu iwe

Na utakase **MADHABAHU** haya yako yawe (Tafsiri yangu kutoka katika Bohn, 1986)

Kwa mujibu wa mapendekezo ya Phillips na McQuirre (2004) ili kutambua sitiari muono katika shairi ruwaza, ni bora ikiwa sehemu zenye mlingano katika picha na dunia halisia ya mtunzi zitatambuliwa. Utambuzi wa sehemu hizi za picha huongozwa na maswali mawili: je, ‘A inahusiana na B kwa njia gani?’ na ‘A inahusiana na B kwa sababu gani?’ Maswali haya mawili yanaongozwa na udodosi nafsi wa mchanganuzi pamoja na kufahamu muktadha wa historia ya mtunzi. Aidha, panahitajika kusomwa kwa kina maneno yaliyotumika kuumba umbo la picha hiyo na kisha kuunganisha maneno hayo na umbo zima au sehemu za umbo katika picha ili kufumbua maana nzima ya kisitiari katika shairi picha. Kimsingi, sifa maalum za sitiari muono zinazotambulisha sitiari husika lazima zizingatiwe na kujadiliwa.

Katika mashairi tuliyojadili, tumeonyesha jinsi ambavyo uunganishaji wa sehemu zilizo na uwezo wa kubeba maana ya kisitiari katika mashairi ruwaza unastahili kutendeka kilinganishi. Mlinganisho huu unatokana na sababu mbili kuu ambazo ni kwanza, urejeleo wa historia ya nchi za Kiafrika kabla ya ukoloni, wakati wa ukoloni, baada ya ukoloni hasa katika miaka ya tisini, kwa sababu huu ndio wakati mashairi haya yalitungwa. Pili, ni zile dhana zinazotambulika kuwa za kisitiari katika diskosi za kila mara. Vilevile, ili kutambua sitiari katika mashairi ruwaza, lazima pawepo na udodosaji nafsi wa mchanganuzi kwamba nini sitiari na nini siyo sitiari. Kulingana na Ricoeur (1981) na Refaie (2003) mchanganuzi lazima atumie maono ya akili yake kadri anavyosoma ili kutambua kwamba mshairi ametumia picha kupasha ujumbe wake kwa njia maalum. Kwa kuzingatia muktadha wa utunzi wa shairi ruwaza, msomaji ana uwezo wa kibinafsi wa kutambua shairi ruwaza kuwa la kawaida au la kisitiari.

Ufasiri wa Sitiari za Muono

Ufasiri ni hatua muhimu katika taaluma ya sitiari. Cormac (1988) anaonelea kuwa maana ya sitiari hujitokeza kwa njia mbalimbali kutegemea uwezo

wa mchanganuzi. Hii ndiyo sababu kubwa inayopelekea kuchipuka kwa aina nyingi za nadharia za sitiari. Cormac anazaidi kudai kwamba sitiari aghalabu huwa na maana tatu: maana kimawasiliano; maana kitambuzi na maana kitamaduni. Maana hizi zote hata hivyo zinaingiliana na ni vigumu kuzitenganisha.

Maana kimawasiliano ni vile ambavyo sitiari muono inajaribu kuwasilisha, ni ujumbe ulio ndani ya sitiari. Maana kitambuzi ni jinsi ambavyo sitiari muono inahuisha mtazamo wetu wa dunia na mazingira yetu. Kila kitu kinageuka kipya katika mazingira yetu pindi tu dhana tuliyozeo kwa muktadha maalum inatumika kama sitiari. Akili zetu zinatusukuma kufahamu maana ya kitu fulani kupitia kwa kitu kingine badala ya maana ya moja kwa moja. Maana kitamaduni ni maana ambayo umbo au picha ya shairi inaibua katika utamaduni fulani. Kwa mfano, kila tamaduni ina dhana, mimea, majengo, michoro na vitu vingine vya kipekee ambavyo vina maana fulani vinapotumika au kuhusishwa katika diskosi za kijamii. Vitu hivi aghalabu huwa na heshima katika jamii hiyo maalum na hulindwa na kuenziwa na kila mwanajamii. Maana hizi zote zinachangiana.

Uchanganuzi wa Mashairi Picha

Katika sehemu hii, tumechanganua mashairi mbalimbali ya Kithaka wa Mberia kwa kutumia mawazo tuliyojadili katika sehemu za awali za Makala hii. Tumeonyesha jinsi ambavyo sitiari zinajitokeza na zinavyostahili kufasiliwa.

Shairi 1: Boga kama Sitiari Muono ya Ugavi Sawa wa Maliasili

Shairi “Boga” limetungwa kwa kuchukua taswira ya zao la mboga na mintarafu Bertoncini (2010), boga ni wakilisho la turathi ya Kiafrika. Mtunzi anatumia maneno kuumba taswira ya boga kuonyesha utamaduni na ukwasi wa rasilimali katika jamii yake.

mboga si
 uliozaa urithi
 boga wangu,
 hili, ni
 hukuupanda urithi
 sikuupanda; wetu;
 tulipozaliwa boga
 tuliukuta hili
 unastawi basi,
 shambani si
 shamba mali
 tuliloachiwa yako,
 na si
 wazazi; mali
 maadam yangu,
 sisi ni
 wawili, mali
 tu yetu;
 warithi basi
 wa nasisitiza
 shamba tulikate
 hili, sehemu
 utajiri mbili,
 uliomo sehemu
 shambani, sawa,
 si yako
 urithi na
 wako yangu

Muhtasari unaofafanua sitiari umetolewa katika *Jedwali 1*:

Jedwali 1: Dhana za sitiari muono katika Boga

Dhana (sitiari)	Mlinganisho
BOGA	
Boga	Rasilimali
Mianya/nafasi katika boga	sehemu ya mgao nusu bin nusu utabaka kiuchumi
Vipande viwili vya boga	maskini na matajiri mgao nusu bin nusu Jinsia za kike na kiume

Katika shairi “Boga” tunatambua kwamba msanii anazungumzia masuala ya maliasili ya kijumla ndani ya mipaka ya nchi yake; boga lenyewe ni sitiari ya maliasili inayopatikana katika jamii yake. Nafasi baina ya vipande viwili vya boga ni sehemu ya mgao wa maliasili na vipande viwili vya boga hili ni ishara ya maskini na matajiri na vile vile jinsia ya kike na kiume. Wakati msanii anatunga shairi hili

miaka ya themanini na tisini, taifa la Kenya lilikuwa likihangaikia mbinu bora ya ugavi wa rasilimali. Kwa mujibu wa Kinyanjui (1974), Kimalu na wenzake (2002) na Ministry of Education na World Bank (1995) kumekuweko na matatizo katika ugavi wa rasilimali nchini Kenya. Miaka 1980 na 1990 kulikuwa na unyakuzi wa maliasili, na ugavi wa rasilimali ulitegemea urafiki wa kisiasa, ukiritimba

wa kiuchumi na kisiasa, ushabiki wa chama tawala, wizi wa mali ya umma miongoni mwa karaha nyinginezo. Jamii ilikuwa imegawanyika katika matabaka mawili: maskini na matajiri.

Aidha, suala la ugavi wa rasilimali kutegemea jinsia lilikuwa muhimu wakati huo. Wanisai na wanaharakati wa wakati huo walijitokeza kurai serikali kutengeneza mifuko ya kifedha, kutenga nafasi maalum za kisiasa kwa wanawake na vijana kwa sababu walijihisi kana kwamba wametengwa na serikali katika michakato ya maendeleo ya nchi. Hii ndiyo sababu iliyopelekea mtunzi kutunga shairi ruwaza “Boga” kuashiria hali halisi ya wakati huo. Hata hivyo hii haimaanishi kwamba wazo hili limeshapitwa na wakati kwani katiba mpya ya

Kenya sura ya 12 kifungu cha 4 inasema kwamba ugavi wa rasilimali chini ya Kamati ya Ugavi wa Rasilimali, utafute mbinu mwafaka ya kutimiza lengo hili la usawa. Jambo la muhimu katika vipande hivi viwili vya boga ni kwamba kila nusu-mduara una maneno ishirini na nane. Hii ni kusisitiza tu dhamira ya usawa unaozungumziwa na msanii.

Shairi 2: Nyumba kama Sitiari Muono ya Unyanyasaji Mafalahi

Shairi hili limechukua taswira ya nyumba na mara ya kwanza msomaji anapolitazama akili yake inatekwa mara moja na umbo lililotumika.

	nyumba	
	hii ambayo	
	ilifumwa kwa	
	mawe yaliyoubwa	
	na maumbile,	
	mawe ambayo	
	yalisongwa na	
	maskini, nyumba	
	hii ambayo	
	ilisimamishwa kwa	
	saruji itokanayo	
	na viungo	
	vya ardhi vilichimbwa na	
	yahe, nyumba	
	hii iliyoezekwa	
	vigae vitokanavyo	
	na udongo	
	kinamo tulioridhi	
	kutoka mama	
	nyumba hii	
	iliyopambwa kwa vioo vilivyotengenezwa na	
	matambara, kwa nini wasistarehe katika nyumba	
	hii wale ambao misuli yao iliipa uhai	

Maneno ambayo yametumika kuumba picha hii yanaashiria mahusiano yaliyopo baina ya wajenzi wa uchumi ambao wengi ni mafalahi na wachache ambao ni mabwanyenye. Uteuzi wa maneno katika shairi hili unadhihirisha jinsi gani msanii anavyotekenywa na unyanyasaji na ubaguzi uliopo

baina ya maskini na matajiri na jinsi matajiri wanavyostarehe huku wanaofanya kazi kubwa wakiumia. Mawazo ya kisitiari katika shairi hili yamefafanuliwa katika jedwali la 2 kisha maelezo ya kina yametolewa.

Jedwali 2: Dhana za sitiari muono katika Nyumba

NYUMBA	
Nyumba	Bidhaa na Tasnia Ulinzi Taifa
Nafasi baina ya kuta mbili na sakafu	Utengano

Katika shairi “Nyumba” tunatambua kwamba mshairi anarejelea dhana za kimsingi za kijamii kuhusu wafanyikazi; nyumba hii ni sitiari muono ya bidhaa na tasnia (au mazao katika ujumla wake) ilhali nafasi baina ya kuta mbili na sakafu ni sitiari muono ya utengano baina ya bidhaa na tasnia na wanaozitengeza. Wazo hili linaibuka kutokana na usomaji wa maneno ya shairi hili kwa makini hasa mishororo ya mwisho wa shairi hili kwamba:

iliyopambwa kwa vioo vilivyotengenezwa na Matambara,

kwa nini wasistarehe katika nyumba hii

wale ambao misuli yao iliipa uhai.

Kile ambacho msanii anajaribu kusisitiza katika taswira hii ni kwamba, taifa letu halijawathamini wale ambao ni wajenzi wake. Wajenzi hawa wanatumia misuli yao usiku na mchana ili kusaraji kuta na sakafu ya nyumba hii ila wao wenyewe wanateseka na matambara, ishara ya umaskini.

Nafasi baina ya kuta mbili na sakafu kama tulivyodokeza ni utengano uliopo baina ya wajenzi wa nguzo muhimu za taifa na taifa lenyewe.

Kimsingi, nguvu zinazotawala uchumi wa nchi na siasa zake zimewatenga maskini na kuwanyima uwezo wa kufaidika na kile ambacho nguvu zao zinatumika kuumba. Maendeleo ya taifa hili ni jasho la maskini ambao wanaviringisha misuli yao kila uchao huku wakiteseka kwa malipo duni na kunyanyaswa kazini. Wananchi hawa wanatengwa na serikali zao, makampuni ya bidhaa na tasnia na aidha mashirika mbalimbali nchini. Van Zwanenberg (1977) anadai kwamba taifa la Kenya tangu enzi za ukoloni limekuwa likiwapuuza wafanyikazi wa tabaka la chini, ijapokuwa hao ndio wengi katika mfumo wa uzalishaji mali nchini. Kuwapuuza huku ndiko mtunzi anatuelezea kupitia sitiari muono ya nafasi baina ya kuta na sakafu.

Dau Haliendi kama Sitiari Muono ya Maendeleo Yaliyovia

Shairi “Dau Haliendi” linachukua umbo la dau lililosimamishwa wima; shairi hili linaonyesha jinsi gani hali ya maendeleo kwa mujibu wa msanii yalivyo kinyume na hali ya kawaida. Msanii anasema kwamba ‘dau hili japo limebeba mamilioni ya watu, limo mbioni linakwenda ila mwendo wake ni wa mduara’; mwendo ambao unazinga palepale.

ingawa

limo

mbioni,

hili

dau,

la

kusafiria

mamilioni,

haliendi;

huu

ni

mwendo

duara-

unaduru,

ni

mwendo

mzunguko-

unazunguka.

mwendo

mpeto-

unaopeta,

hauwi

safari,

bali

hupumbazika

mamilioni,

kwamba

wasafiri,

katika

bahari

ya

miaka

Jedwali hili limejadili picha ya dau kama sitiari muono na vilevile maelezo ya kina yametolewa.

Jedwali 3: Dhana za sitiari muono katika Dau Haliendi

DAU HALIENDI	
Dau	Taifa
Dau kusimama wima	Uongozi
	Uongozi na safari ya maendeleo ambayo imesimama

Katika shairi “Dau Haliendi” utafiti ulitambua kwamba msanii alilitumia kama sitiari muono kwa maana ya dhana mbili yaani taifa na uongozi. Dhana ya taifa ilijitokeza kama wazo kuwa mataifa ya bara la Afrika baada ya kupata uhuru miaka ya sitini, ilionekana kuwa inapiga hatua lakini baadaye ikabainika kwamba maendeleo haya hayakufika

mbali ikilinganishwa na nchi zilizokuwa washindani wake, hasa nchi za Mashariki. Kwa mfano, tafiti za Van Zwanenberg na King (1975) na World Bank (1995) zinajadili jinsi ambavyo taifa la Malaysia lilivyokuwa kwa kiwango sawa kiuchumi na kimaendeleo na nchi ya Kenya, hata hivyo, baada ya muda, taifa la Malaysia lilionekana kupiga hatua

kuliko taifa la Kenya. Msanii alitiliwa shaka na maendeleo haya ambayo kwake hayakuwa maendeleo ya kweli; yalikuwa ni maendeleo ya undumakuwili, maendeleo ya kuzinga mbele na nyuma. Fasiri ya pili ya picha hii ni uongozi wa mataifa. Mberia ni mmoja wa wasanii ambao wamezungumzia sana suala la uongozi katika bara la Afrika katika mashairi yake. Aidha, maandishi yake mengi, hasa ya kisanii yanaakisi suala la uongozi mbaya wa nchi zetu barani Afrika. Anaona kwamba kile ambacho kinasababisha mataifa humu barani kutopiga hatua kimaendeleo ni uongozi ‘uliosimama’. Kusimama huku ndiko kulikositarishwa kama “Dau Haliendi.”

Dau linawakilisha uongozi ambao hauna natija katika maendeleo ya nchi. Kulingana na msanii huyu, uongozi huu ni sawa na chombo ambacho hakiendi japo kinajionyesha kwamba kimo safarini. Msanii anapolisimamisha dau hili kuangalia juu ilikuwa ni ishara ya uongozi ambao ulikuwa umekosa mwelekeo. Daima, dau kwenye maji hupambana na maji lakini linapoangalia juu, linaashiria kuwezwa na mawimbi ambayo mwisho wake ni kuzama. Aidha, tunatambua kwamba picha hii ilikosa dhana ya maji; tunatarajia kwamba msanii angetunga mshororo mmoja chini ya dau hili kuashiria maji ambayo dau hili lingesafiria. Hatuwezi kusema kwa yakini kama pengo (ukosefu wa maji) katika shairi hili lilikuwa ni mbinu ya mtunzi ama ni kupitikiwa katika utunzi. Hata hivyo, kihakiki na kiuchanganuzi tulichukulia hali hii kama sehemu ya utunzi yenye maana kubwa kisanii. Ukosefu wa maji katika shairi hili ulionyesha ukosefu wa nyenzo ambayo kwayo dau hili lingesafiria.

HITIMISHO

Mashairi ruwaza yanaibuka kuwa changamano yakilinganishwa na mashairi ya kawaida. Hii ni kwa sababu namna ambavyo yanatungwa ni tofauti na yale tuliyoyazoea katika diwani mbalimbali za Kiswahili. Ili kufahamu vyema mashairi ruwaza, panahitajika ujuzi wa kuweza kusoma na kuelewa nafasi kama zilivyotumika na mtunzi. Nafasi hizi pia lazima zirejelewe kwa kuangalia maneno yaliyotumika na yalivyotumika na mtunzi. Maneno yanakuwa ni kama kurunzi ya kwanza katika nadhari za msanii wa mashairi ruwaza. Vilevile sehemu mbalimbali za shairi moja la ruwaza

zinawekwa pamoja ili kuunda taswira kamili ya maana. Sehemu hizi ndizo tumetambua kama ‘vijisitari’ vinavyoumba sitari kuu ya shairi ruwaza. Kwa hiyo shairi ruwaza zima linajitokeza kama sitari kuu ambayo inachangiwa na ‘vijisitari’ ambavyo ni vijisehemu vya shairi ruwaza. Ili kufahamu maana kamili, kuna haja ya kufahamu sehemu zake ndogondogo zinazounda ruwaza nzima.

MAREJELEO

Bertoncini, E. (2010). Some remarks on kithaka wa mberia’s poetry. *Swahili Forum* 17:94-103

Bohn, W. (1986). *The aesthetics of visual poetry*. Chicago: Chicago University Press.

Bohn, W. (2011). *Reading visual poetry*. Maryland: Farleigh Dickinson University Press.

Cormac, E.R. M. (1988). *A cognitive theory of metaphor*: London: The MIT Press.

Higgins, D. (1987). *Pattern poetry: guide to an unknown literature*. New York: State University of New York Press.

Kempton, K. (2005). *Visual poetry: A brief history of ancestral roots and modern traditions*. Carlifonia: Oceano.

Kimalu, P. *et al.* (2002) *A Situational Analysis of Poverty in Kenya*, Working Paper No. 2. Nairobi: Kenya Institute for Public Policy Research and Analysis (KIPPRA).

Kinyanjui, K. (1974) *The Distribution of Educational Resources and Opportunities in Kenya*. University of Nairobi: Institute of Development Studies Discussion Paper No.208.

Ministry of Education & Human Resources Development & World Bank (1995) *Access, Equity and Quality of Tertiary Education and Training*. Nairobi: Government Printers.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.

Leary, C. (1990). *Metaphors in the history of psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mberia, K. (1997). *Mchezwa wa karata*. Nairobi: Marimba Publications Ltd.

Mberia, K. (2001). *Bara jingine*. Nairobi : Marimba Publications Ltd.

Phillips, B. J. & McQuirre, E.F. (2004). Beyond visual metaphor: a new typology of visual rhetoric in advertising. *Marketing theory vol. 4* (1/2):113-136.

Refaie, E. E. (2003). Understanding visual metaphor: the example of newspaper cartoons. *Visual Communication 2* (2003): 75-95

Ricoeur, P. (1981). The metaphorical process as cognition, imagination, and feelings katika M. Johnson (ed) *Philosophical perspective on metaphor*. Minneapolis: University of Minnesota.

Van Zwanenberg, R. M. A., & King, A. (1975). *An Economic History of Kenya and Uganda 1800-1970*. Great Britain: The Macmillan Press.

Van Zwanenberg, R. M. A. (1977). *Colonial capitalism and labour in Kenya, 1919-1939*. Dar-es-Salaam: Macmillan.

Wamitila, K. W. (2003). *Kamusi ya fasihi: istilahi na nadharia*. Nairobi: Focus Books.

World Bank. (1995). *The East Asian miracle: Economic growth and public policy*. New York: Oxford University Press.